

Warszawa, dnia 22 października 2014 roku

Rzeczpospolita Polska
Ministerstwo Sprawiedliwości

Sekretarz Stanu

BM-1-041-376/14/2
141023-00019

DWOiP III 071-16/14

Dot. BPS/043-61-2646/14

GABINET MARSZAŁKA SENATU

wpłynęło dn. 23.10.2014 r.
nr. 4236 podpis. M. Pić

SEKRETARIAT
Biura Prac Senackich

Wpłynęło dn. 24.10.14 r.
nr. 6235 podpis. JM

Pan

Bogdan Borusewicz

Marszałek Senatu

Rzeczypospolitej Polskiej

Szanowny Panie Marszałku!

W odpowiedzi na oświadczenie Pana senatora Zbigniewa Meresa złożone podczas 61 posiedzenia Senatu Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 25 września 2014, dotyczące wykonywania orzeczeń wobec nieletnich i funkcjonowania zakładów poprawczych, uprzejmie przedstawiam poniższe wyjaśnienia.

Orzekanie środków wychowawczych i poprawczych wobec nieletnich odbywa się w oparciu o ustawę o *postępowaniu w sprawach nieletnich* (tekst jednolity Dz.U.2014 p oz. 382 – dalej upn). Katalog tych środków wymieniony jest w art. 6 ustawy. Sądy orzekając je kierują się przede wszystkim dobrem nieletniego, dążąc do osiągnięcia korzystnych zmian w jego osobowości i zachowaniu, co wynika z treści art. 3 upn. W postępowaniu z nieletnim bierze się pod uwagę jego osobowość, a w szczególności wiek, stan zdrowia, stopień rozwoju psychicznego i fizycznego, cechy charakteru, a także zachowanie się oraz przyczyny i stopień demoralizacji, charakter środowiska oraz warunki wychowania nieletniego.

Artykuł 3 upn formułuje wprost jedną z podstawowych zasad postępowania w sprawach nieletnich, mianowicie zasadę kierowania się dobrem dziecka. Formułuje również tzw. zasadę indywidualizacji. Przepis ten nakazuje w postępowaniu brać pod uwagę w szczególności indywidualne cechy osobowości nieletniego. Ustalenie tych okoliczności pozwala na dobranie odpowiedniego środka oddziaływania.

Przepisy ustawy rezygnują z represji wobec osoby nieletniego, czemu dał wyraz Sąd Najwyższy w orzeczeniu z dnia 18 września 1984 roku: "1. Środek poprawczy, w rozumieniu ustawy z dnia 26.X.1982 roku o postępowaniu w sprawach nieletnich nie jest karą ani też *sui generis* karą, jakby to można przyjąć na gruncie przepisów dawnego kodeksu karnego, odnoszących się do odpowiedzialności nieletnich. 2. Ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich, jak to wynika z jej art. 3, rezygnuje z represji jako środka stosowanego wobec nieletnich, wskazując na to, że podstawową dyrektywą, którą winien kierować się sąd, rozpoznając sprawę nieletniego sprawcy, jest jego dobro rozumiane jako ukształtowanie jego prawidłowej osobowości, zgodnie ze społecznymi normami postępowania, które leżą w pełni w interesie społecznym i jako takie stanowią dobro nieletniego."

Na sędziach rodzinnych rozpoznających sprawy nieletnich spoczywa więc obowiązek ustalenia nie tylko, czy nieletni dopuścił się czynu karalnego ale również, obowiązek ustalenia okoliczności wskazanych w art. 3 upn. Dopiero tak zgromadzony materiał dowodowy może pozwolić na dokonanie właściwej oceny odnośnie środka jaki winien być zastosowany wobec nieletniego.

W celu ustalenia osobowość nieletniego, a w szczególności stopnia rozwoju psychicznego i fizycznego, cech charakteru, a także zachowanie się oraz przyczyny i stopnia demoralizacji, charakteru środowiska oraz warunków wychowania nieletniego, sąd może zwrócić się o wydanie opinii przez biegłych z zakresu pedagogiki, psychologii, psychiatrii, seksuologii. Specjalistyczna wiedza biegłych pomaga sądowi w ocenie zachowania nieletniego i wyborze odpowiedniego dla niego środka.

W przypadku, gdy sąd chce wydać orzeczenie o umieszczeniu nieletniego w młodzieżowym ośrodku wychowawczym, podmiocie leczniczym niebędącym przedsiębiorcą, domu pomocy społecznej albo zakładzie poprawczym, ustawodawca nałożył na sąd obligatoryjny obowiązek uzyskania powyższej opinii (art. 25 §2 upn). Zgodnie z treścią tego artykułu opinia taka zawiera również propozycje biegłych odnośnie kierunków oddziaływania na nieletnich w celu przeciwdziałania demoralizacji. Opinia zawiera więc ocenę specjalistów odnośnie najbardziej właściwego środka, który winien być orzeczony wobec nieletniego w celu uzyskania najbardziej pożądaných zmian w jego zachowaniu.

Podkreślić w tym miejscu można, że orzekane wobec nieletnich środki nie stanowią kary za popełnienie czynu karalnego, a są środkami zmierzającymi do uzyskania prawidłowej osobowości nieletniego.

Zauważyć jednocześnie należy, że zgodnie z art. 9 Ustawy z dnia 27 lipca 2001 roku *Prawo o ustroju sądów powszechnych* (Dz.U. z 2001 roku, Nr 98, poz. 1070, z późn. zm. – dalej *usp*) Minister Sprawiedliwości sprawuje nadzór nad sądami jedynie w zakresie ich działalności administracyjnej. W zakresie wymierzania sprawiedliwości sędziowie są niezawiśli (art. 178 ust. 1 Konstytucji RP), a sądy niezależne (art. 173 Konstytucji RP). Jednocześnie artykuł 9b *usp* wyraźnie wskazuje, że czynności z zakresu nadzoru administracyjnego nie mogą wkraczać w dziedzinę, w której sędziowie są niezawiśli.

Z tych względów Minister Sprawiedliwości nie ma możliwości podejmowania działań ingerujących w rozstrzygnięcia sądów. Zmiana orzeczenia nastąpić może jedynie w drodze jego zaskarżenia do sądu drugiej instancji, a środek ten wnieść mogą strony postępowania, tj. nieletni, jego rodzice i prokurator.

Ministerstwo Sprawiedliwości dostrzega utrzymujący się od roku 2007 spadek liczby nieletnich umieszczanych w zakładach poprawczych. Analiza tej sytuacji wskazuje, że istotnym czynnikiem powodującym to zjawisko jest między innego niż demograficzny, który przekłada się bezpośrednio na liczbę wpływających do sądów rodzinnych spraw nieletnich. W roku 2007 spraw tych wpłynęło łącznie **102.460**, a w roku 2013 blisko o 23.031 mniej tj. **79.429**. W tej liczbie spraw NK (postępowanie poprawcze), w roku 2007 odnotowano **1.311**, a w roku 2013 już tylko **673** (spadek o 638 spraw). Przełożyło się to jednocześnie na liczbę wydawanych orzeczeń o umieszczeniu w zakładzie poprawczym, która w roku 2007 wynosiła **520**, a w roku 2013 tylko **247** (spadek o 273). Taka sytuacja wpływa na zwiększenie się liczby niewykorzystanych miejsc w tych placówkach.

Powyższe dane, pochodzące z formularzy statystycznych MS-S18, wskazują nadto, że nie mamy w ostatnich latach do czynienia ze wzrostem przestępczości wśród nieletnich.

Zjawisko zwiększania się liczby niewykorzystanych miejsc było i jest nadal monitorowane, co stało się podstawą szeregu analiz. Mimo niskiego wykorzystania miejsc placówki tego rodzaju generują wysokie koszty jednostkowego utrzymania nieletniego z uwagi na konieczność ponoszenia stałych wydatków (w tym głównie wynagrodzenia zatrudnionej w placówkach kadry pedagogicznej i niepedagogicznej).

Obowiązujące obecnie przepisy prawa tj rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2001 roku w sprawie zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich (tekst jednolity: Dz.U. z 2014 roku, poz. 1054 – dalej rozporządzenie) oraz przepisy oświatowe, które wyznaczają precyzyjnie strukturę organizacyjną zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich oraz szkół w tych placówkach, oznaczają konieczność obligatoryjnego prowadzenia ustalonych działań, zatrudniania określonej liczby specjalistów, co powoduje potrzebę ponoszenia stałych kosztów, niezależnych od ilości wykorzystanych w placówkach miejsc, gdyż większość kosztów utrzymania placówek jest niezależna od ilości przebywających w nich nieletnich. Zjawisko pogłębiającego się niewykorzystania miejsc było widoczne najwyraźniej w przypadku schronisk dla nieletnich.

W oparciu o przywołane powyżej informacje podjęta została w roku 2012 decyzja o zniesieniu trzech schronisk (w Łańcucie, Stawiszynie i Pobiedziskach).

Minister Sprawiedliwości jako odpowiedzialny za funkcjonowanie zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich monitoruje na bieżąco, zarówno poziom wykorzystania miejsc, jak również koszty ponoszone na funkcjonowanie placówek. W oparciu o uzyskiwane informacje i w celu gospodarnego dysponowania środkami przyznanymi na funkcjonowanie podległych placówek, uprawniony jest do podejmowania decyzji ws. ewentualnych restrukturyzacji zakładów i schronisk. Realizowane w ostatnim okresie działania mają przede wszystkim na celu dostosowanie wydatków na funkcjonowanie zakładów i schronisk do liczby faktycznie wykorzystywanych w nich miejsc. Służyć temu mają między innymi decyzje dot. ograniczenia liczby kadry kierowniczej, jak również analizy odnośnie zatrudnienia pracowników pedagogicznych i niepedagogicznych. Jak widać są to decyzje nie ingerujące w strukturę placówek działających w Polsce.

Podsumowując i odpowiadając na pytanie pierwsze interpelacji uprzejmie informuję, że Ministerstwo Sprawiedliwości, jak wskazano powyżej, nie może wpływać na rodzaj orzekanych przez sądy środków wobec nieletnich. Wybór odpowiedniego środka odbywa się w oparciu o zgromadzony w konkretnej sprawie materiał dowodowy, zgodnie z zasadami opisanymi na wstępie niniejszej odpowiedzi.

W ramach sprawowanego nadzoru nad zakładami poprawczymi i schroniskami dla nieletnich podejmowane są jednak zadania wspierające skuteczną

resocjalizacji wychowanków tych placówek. Wymienić można chociażby realizowane projekty systemowe w ramach I Priorytetu Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki:

1. *Kształcenie zawodowe nieletnich przebywających w zakładach poprawczych i schroniskach dla nieletnich*
2. *Podnoszenie kwalifikacji zawodowych kluczowych pracowników pedagogicznych i niepedagogicznych zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich*
3. *Poprawa wizerunku i odbioru społecznego młodzieży z zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich.*

Projekty powyższe skierowane są głównie na podnoszenie kwalifikacji zawodowych kadry zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich oraz wyposażeniu wychowanków tych placówek w poszukiwane na rynku pracy umiejętności zawodowe (prowadzenie kursów zawodowych). Doskonalone są również u nieletnich ich kompetencje społeczne w zakresie poruszania się na rynku pracy. W ramach projektów dokonywano jednocześnie zakupu nowoczesnych maszyn i urządzeń dla placówek.

Na marginesie należy zauważyć, że ze zmianą art. 6 pkt 9 upn (wprowadzoną ustawą o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej Dz.U. z 2011 roku Nr 149, poz.887), od 1 stycznia 2012 r. z systemu środków stosowanych wobec nieletnich usunięto możliwość umieszczenia w MOS. Z pozostałych środków izolacyjnych, jedynie zakłady poprawcze i schroniska dla nieletnich podlegają Ministrowi Sprawiedliwości.

Odpowiadając na pytanie drugie uprzejmie informuję, że w Ministerstwie Sprawiedliwości – Departamencie Wykonania Orzeczeń i Probacji, powołany jest tzw. Zespół Kierowania, do którego zadań należy typowanie odpowiedniego zakładu poprawczego lub schroniska dla nieletnich oraz wydawanie skierowań. W myśl § 36 rozporządzenia w skład ww. Zespołu wchodzi psycholog i pedagog. Typowanie placówki odbywa się w oparciu o nadesłaną przez sąd opinię o nieletnim i aktualny wywiad środowiskowy. Co do zasady nieletni kierowani są, zgodnie z § 37 rozporządzenia, do placówki położonej najbliżej miejsca stałego zamieszkania. Nieliczne odstępstwa od tej zasady wynikają jedynie ze względów wychowawczych lub organizacyjnych jak np. brak szkoły odpowiadającej poziomowi edukacyjnemu nieletniego. Nadto art. 85 §1 upn wskazuje, że sąd rodzinny, kierując do wykonania

orzeczenie o umieszczeniu nieletniego w zakładzie poprawczym, może określić rodzaj tego zakładu. W tym przypadku Zespół związany jest decyzją sądu.

Ministerstwo Sprawiedliwości prowadzi również stały monitoring wykorzystania miejsc w zakładach poprawczych i schroniskach dla nieletnich, który jest wykorzystywany przy wyborze odpowiedniej placówki.

Odnosnie pytania trzeciego i czwartego informuję, że obecnie nie są prowadzone prace związane ze zmianą sieci istniejących w Polsce placówek resocjalizacyjnych dla nieletnich, które nadzoruje Minister Sprawiedliwości.

D. J. Kozdroń
SEKRETARZ STANU
w Ministerstwie Sprawiedliwości
[Signature]
Jerzy Kozdroń